

<https://doi.org/10.26565/2227-1864-2026-98-07>
УДК 821.161.2

Казкотерапія Ірини Стасів-Калинець

Тетяна Ткаченко

*докторка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін,
Київський інститут бізнесу та технологій;
(пров. Зоряний, 1/5, м. Київ, 04078, Україна);
e-mail: tkachenko.t@kibit.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-4965-5107>*

У статті розглянуто казки Ірини Стасів-Калинець як унікальні твори опору, відновлення і ґартування сутності письменниці та реципієнтів, що зумовило трактування художніх творів мистецькою казкотерапією. Дослідження образів, символічних деталей, проблематики й тематики історій доводить взаємозв'язки оригінальних сюжетів дисидентки із сучасним напрямом психотерапії, особливо в умовах воєнного стану. За теперішньої невизначеності, нехтування головними гуманними цінностями, тотальної агресії та жорстокості, саме казки стають опорами людяності, допомагаючи зрозуміти себе і бути стійким у дотриманні вічних пріоритетів — життя, добра, любові.

Простудіювавши авторські казки, варто виокремити формальні та змістові особливості художніх текстів. Лаконічність, варіювання темпоритму викладу, віршовані вставки, збереження усталеної художньої організації та структури обраного жанру почасти визначає зміст з унікальним наповненням. В історіях діють вигадані та реальні персонажі, але незмінною локацією перипетій постає Україна, що засвідчують автентичні найменування, фольклорні й історичні вкраплення і підтекст політичного ґатунку, адресований дорослому реципієнту. Відмінність дитячого і дорослого світосприйняття висвітлена у втраті вміння відчувати й фантазувати, порушенні паритету між природою та людиною, протистоянні еґоцентризму і людяності. Боротьба відбувається на внутрішньому та зовнішньому рівнях. Перемога залежить насамперед від самого індивіда чи від згуртованості однодумців. Але остаточного вирішення проблеми немає, оскільки лишається дихотомія добро — зло, випробовуючи духовний ґарт кожного. Захист ества і любові-тепла означає самоідентифікацію, поразка у самоаналізі спричинює безликість.

Отже, домінантою казок і казкотерапії Ірини Стасів-Калинець виступає віра — в себе, дива, оточення, постійною супутницею котрої постає свобода — емоції, думки, слова, дії, що визначають не тільки особну людину, але й громаду, державу і людство загалом.

Ключові слова: казка, ідентифікація, самопізнання, віра, свобода, інтертекст, символ.

У вітчизняному літературознавстві досі немає комплексного дослідження про життя і творчість письменниці, філологині й культурологині, публіцистки та громадської діячки Ірини Стасів-Калинець, попри повне видання її творів і праць. Наявні лише спогади, нечисленні статті, студії про поетичну спадщину в контексті шістдесятників. З-поміж дослідників, журналістів, митців та діячів доречно назвати тих, хто долучився до розкриття унікального стилю авторки й основних аспектів її життя і особистості, а саме: І. Дзюба, Г. Терещук, Т. Салига, В. Садова, Г. Райбедюк, Я. Гарасим, Б. Крися, В. Каплун, І. Мельник, А. Русначенко, Б. Паска, Л. Топчій, А. Олійник, М. Штолько, А. Михайлик та інші [5; 8; 9; 11 та ін.]. Тож на часі заповнювати прогалини, популяризувати художні тексти авторки для широкого загалу в Україні та спонукаючи науковців до ґрунтовних праць.

Казки посідають особливе місце у доробку письменниці. Ув'язненій жінці вони давали екзистенційну свободу та надію завдяки перемозі добра над злом кожного героя, котрий

долав зневіру і ґартував дух. Тому казка одночасно впливає на творця і на реципієнта. Недаремно цей жанр словесності став центральним у психологічній та психореабілітаційній роботі. Казкотерапія — один із методів сучасної психологічної терапії, початки якого вбачають ще наприкінці XVII ст., що здобувся на ґрунтовне наукове осмислення та систематизацію лише у 1970–80 рр. Зараз психологи залучають ці твори для ефективної допомоги дітям і дорослим, аби відновити ментальне здоров'я, подолати проблеми, позбутись розмаїтих страхів, навчитись уникати конфліктів, дослухатись до ества, критично мислити: «Казкотерапія серед арттерапевтичних психокорекційних засобів має найпотужніший потенціал, спрямований на особистість в цілому, стимулює розвиток як пізнавальних, так і емоційно-вольових якостей» [4, с. 1521]. Хоча зважаючи на первинну функцію текстів, синкретизм руху, слова, звукового супроводу під час виконання ритуального дійства, зокрема звернення до вищої сили або лікування, певно, варто визнати, що джерела такого застосування казок сягають прадавнини.

© Ткаченко Т., 2026

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Мета статті – проаналізувати головні складники мистецької казкотерапії Ірини Стасів-Калинець. Завданнями роботи стали висвітлення чинників звернення до жанру казки в літературній творчості, виокремлення проблематики й тематики текстів, з'ясування смислових акцентів та інтертекстуальних зав'язків, окреслення ролі казок у доробку авторки й сучасному контексті, узагальнення студіювання. Задля реалізації мети використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, інтертекстуальний, біографічний та власне філологічний.

Ірина Стасів-Калинець підкреслювала, що казки почала писати у 1970 рр., аби час від часу занурюватись у вигаданий світ, зберігаючи бодай примарну надію та підтримуючи віру в себе, обрані цінності й переконання. Мотивацією до авторської казкотерапії стали переслідування (цькування, звільнення) та ув'язнення через опір тоталітарній радянській владі. Неможливість повноцінно жити і працювати, виховувати доньку, реалізувати творчий потенціал зумовила мистецьку втечу в інший вимір, де чесність, відданість, щирість і гідність є необхідними якостями для кожного, хто прагне змінити на краще себе, оточення, громаду та Землю. Тож герої здатні протистояти злу і перемагати його завдяки чеснотам та єдності, представляючи частинку авторського ества: «Полум'яний виклик так і рветься із неї, – енергійної, запальної, дотепної й дошкульної, демонстративно інтелектуальної і водночас надзвичайно чутливої» [3]. Художня сугестія дарувала письменниці силу боротись за себе, родину й ідеали попри все.

Звідси, чинниками появи казок у доробку авторки були необхідність захисту «Я» від деструктивних зовнішніх впливів, подолання герметичного простору «виходом» у безмежний світ уяви, встановлення умовного діалогу із донькою та іншими дітьми, позбавленими батьківського піклування через репресії радянського тоталітарного режиму, потреба самовираження для збереження адекватного емоційно-розумового стану в зумовленій об'єктивними умовами реальності, відновлення ментального здоров'я, підірваного тривалими цькуваннями, наглядом, ув'язненням.

Казки Ірини Стасів-Калинець витворюють цілісний всесвіт, в якому кожний герой має свій характер і роль, починаючи від нараторки, сповненої «пасіонарної безкомпромісності» [5]. Так, «Іграшковий телефон» є зачином, оскільки розкриває центральні постаті – тієї, хто придумує і розповідає історії (Яга й оповідачка), та тих, хто їх слухає і росте, духовно та фізично (дівчинка – «рожевий бант», Івасик-Телесик). Казки постають джерелом знань та умінь, ціннісним орієнтиром і морально-етичним кодексом, рушієм креативності, посібником

із життєдіяльності, засобом комунікації, осердям чуття, волі та віри. Встановлюється взаємозв'язок поза віком, який ґрунтується на порозумінні та взаємному спілкуванні-навчанні однодумців. Символи увиразнюють історію та сприяють поглибленому тлумаченню (наприклад, хмари – смаколики, мушля – графічні знаки, чотири вікна – чотири сторони світу). Завдяки образу моря читач переймається настроєм героїні (паралелізм), його характеристики визначають безмежність уяви, нестримність фантазії, барви творчості. Крайберег виступає умовною межею між казкою і дійсністю, дітьми й дорослими. Телефон – зв'язковий, який даремно має колір неба й моря (блакитний), бо «з нього можна дотелефонуватися до ВСІХ на землі, у воді і на небі» [3, с. 8]. Натомість «робочий» телефон, тобто зі дзвінками до та від дорослих, є чорним – поглинає внутрішні порухи, залишаючи тільки рутину і встановлюючи раціонально-матеріальні вимоги-грати.

У спадкоємності функції Баби Яги підкреслено первинну міфологічну сутність персонажа, що постає чи найбільш неоднозначним з-поміж решти, бо втілює амбівалентні категорії життя і смерті, добра і зла. Недаремно спрощене розтиражоване масове сприйняття приховує синкретичний узагальнений праобраз язичницьких богинь. Втрата місії-призначення перетворює загадкову стару на звичайну втомлену бабусю, котра звільняється від обов'язків, передаючи їх наступниці. Вибір актуалізує сакральність як текстів, так і виконавиці, котра усвідомлено приймає дар-прокляття. З одного боку, вона стане «страшною Ягою», звичкою лякати діточок, а з другого боку, саме завдяки їй малеча навчиться мріяти і втілювати дива, долати сум'яття, страхи, виправляти недоліки, власні й оточення, визначати і досягати цілі. Прикметно, що втаємничені помінялись місцями: якщо спочатку давні тексти розуміли лише виняткові дорослі, які опікувались обрядами й ритуалами, то втрата протягом століть справжніх сенсів передала цю роль дітям, здатним слухати та інтерпретувати казки. Творчість у казці забезпечує безсмертя образу творчині-мисткині, тобто Баби Яги.

Образ нараторки відповідає сучасному психологу, який логічно і зрозуміло витворює історію, викликаючи цікавість несподіваними сюжетними змінами, динамічним розвитком подій, наявністю чудес тощо. Так, читач проходить сеанс казкотерапії завдяки фантазії авторки, відновлюючи психоемоційну рівновагу.

Казкотворчість неодмінно пов'язана з дивами. Тому найчастіший часопростір історій – зима, коли відбувається кілька особливих подій, що спонукають повернутись у дитинство й дорослих. Передусім ідеться про день шанування-подарунків Святого Миколая. Письменниця показує перипетії добродія в сьогоднішній день, аби викрити вади цивілізованого модерного суспільства.

Літній сумний чоловік сповняє місію за інерцією, бо зневірюється в можливості відродити

притлумлені чуття людей, занурених у прагматизм і щоденний поспіх накопичити побільше, бездумно блукає у колись «свою ніч». Душевна прірва змушує старого сумніватись навіть у власному існуванні, оскільки нематеріальні щирі дарунки (слово, пісня, барва) поступились речам, цінність яких залежить лише від вартості. Але поступово він починає відновлювати віру. Спочатку завдяки Принцесі Ночі, яка слушно зауважує: «Невже можна грати роллю того, кого немає?.. Святий Отче, не вас нема, а в людей пам'яті нема» [3, с. 22].

В образі співрозмовниці помітний міфологічний інтертекст. Називаючи Миколая Колоксаєм, Ірина Стасів-Калинець актуалізує скіфську легенду (Геродот), за якою Колаксай – син першопредка скіфів Таргітая, очільник скіфських племен, а його ім'я означає «Сонце» чи «Небо-цар». Тож добродій виступає світлом у ночі, покликаним розвіяти темряву, значно сильнішу за нічну, про що нагадає красуня в колі Місяця – незмінного супровідника, який взаємодіє із Сонцем. Повертати віру в себе та людей Святий Миколай починає з Опудала (можливі паралелі з героєм країни Оз Френка Баума) і солом'яного Снопа. Перший від лагідного доторку долоні перетворюється на бравого Легіня та символізує переродження безликої ляльки на індивіда, другий стає Дідухом-Королем, окреслюючи повернення до джерел, справжніх цінностей і сутності. Примандрувавши до Дмитрика, вони підтверджують істинність відродженого ества. Натомість малий допомагає зрозуміти те саме Святому Миколаю завдяки своїй вірі: кольоровий папір – ряска і корона, татів кийок – уквітчана патерія, втомлений старий – поважний та величний чудодій, звичайна ніч – магічне свято. Після чарівних колізій ватага дітей змінює батьків, наново навчаючи дорослих від-і почувати навколишній світ (розмовляти із птахами та тваринами, чути рослини, захоплюватись світанком, поринати в аромати духмяних трав), цінуючи повноцінне різнобарв'я життя: «Бо не тлінні дари носить Святий Миколай, а творчу уяву вашим очам, силу рукам і віру та любов серцю!» [3, с. 26].

Письменниця наголошує на дитинстві як основі формування людини, її внутрішніх цінностей, котре залежить передусім від найближчого оточення (родина, заклад виховання), що підтверджують психологи: «... психічні травми в дитячому віці призводять до дезадаптаційних процесів у дорослому житті. Несвоєчасна підтримка дітей, що пережили травму, поглиблює негативні емоційні відчуття, які здатні перерости у тривожність, агресію, гнів, депресивні стани та соматичні порушення» [6, с. 131].

Про дорослого, який зберіг віру дитинства і став помічником чудодія розповідається в історії

«Це не казка про дарунок Святого Миколая». Недаремно він – пан Юрко (не Юрій). Занурюючись у спогади, чоловік здійснює самоаналіз, вихоплюючи людей та події, котрі вплинули на його формування. Палка дискусія в інтернаті, висміювання штучного радянського «Дід Мороза» – червонопикого алкоголіка, була зупинена вихователькою, здатною мотивувати дітей заглибитись у ество, щоб усвідомити свої чесноти і захотіти стати кращими, досягти більшого, захищаючи справжні цінності в актуалізації образу Святого Миколая. Головним завданням є розвинути вміння чути голос серця, складниками якого виступають власна воля та любов до Бога і людей. Початок саморефлексії та зміни утілено в розмові хлопця із зіркою («таємниця Неба»), продовжено в мудрому слові отця Василя та засвідчено подарунком із важливим додатком (книжка про святих Кирила й Методія – зразок наполегливого й чесного шляху). Використовуючи художнє обрамлення, коли пан Юрко сповняє місію помічника, виконує бажання свого «дзеркального» малого – сироти, який прагне змінитись, письменниця показує взаємозв'язок і взаємовплив емоції, думки, слова та дії кожної людини, оскільки байдужість і агресія примножують біль, розчарування і зневіру, а доброта може дати готовому чути серцю «вуха» та визволити приховані силу й волю задля віднайдення-відродження себе.

Крім Святого Миколая, із зимовими дивами-дарунками пов'язане одне з двох найбільших християнських свят – Різдво. В «ніч чудес» уповні «розкривається небо і душі рідних невидимо приходять у гості» [3, с. 179] та відбуваються події, що залишають назавжди теплий відгомін щастя чи навіть започатковують нове життя. У «Розповіді священника» представлено ганебну минувшину, коли окупаційна влада забороняла українцям бути українцями. Тому «найдорожча наша няня» тільки пошепки і потроху налаштувала етногенетичну пам'ять мешканців дитбудинку історіями про князів-лицарів, козаків та Христа. Своїми словами нова вихователка обдарувала сиріт батьками – Богоматір'ю та Небесним Отцем. Вона передала дітям безмежну любов Ісуса, розкривши Його шлях боротьби зі злом, поширеним людьми, та залучивши до цієї нелегкої, але почесної справи щирі серця, втілила свої сподівання в емалевих медаліках із зображенням Марії з Дитям – дарунки вихованцям. Тож реальним і закономірним видається спів янголів на честь сріблястої зірки в опівнічному небі. Символічним стає кольористика видава героя: в чорній стіні з'являється блакитна шпаринка, з якої виринає Мама Марія в кривавому поліску. Так зіставлено зло, чесноту й чистоту та сміливу затягу і жертвовну боротьбу.

Дотримання Божих настанов змалечку є запорукою цілісної особистості навіть у дитячому віці, а хибні пріоритети знищують первинну сутність, залишаючи бруд і безликість, що засвідчує

оповідання «У Різдвяну ніч». Мандрівка героїні заради справжньої Коляди насправду вдалась, оскільки вона знайшла свого колядника. Ромко стає центром її Різдва. Щирий хлопчик із неймовірним янгольським голосом (веселка, передзвін) контрастує зі зграєю школярів, які переймаються грошима й вигодою, вдаються до лайки, цькування та побиття, не мають гідності, зневажають людину і людське життя. Тому вони позбавлені імен-облич. Порятунком маленького нового друга супроводжує чудесне зцілення завдяки звучанню срібного дзвіночка – подарунка героїні від незнайомої дівчини, яка, можливо, була Принесою Ночі (автоалюзія, «Святий Миколай»). Знайомство з неньою малого та історія родини підкреслює первинне значення батьківського виховання у становленні людини. Душа найрідніших виражена у сірих, великих та виразних, сповнених теплом очах. Насамкінець відбувається ще одна дивовижа із чарівною річчю, коли дзвіночок у долоні дитини перетворюється на хрестик із зображенням Матері (Марії) та Сина (Ісуса Христа), земним втіленням яких постають Ромко (символічна мета – стати священником) з мамою.

Зима є випробуванням для людини, бо сонячного світла замало, темрява панує більшість доби, негативу додає мороз і відсутність зелені. Тому свята постають своєрідною компенсацією втрат, підживлюючи сили вірою в диво. На основі контрасту зими (сум) та весни (любов) побудовано казки, події в яких розгортаються цієї пори року. Так, підкреслено зовнішній холод на протидію душевному теплу в осяяні чарівної ночі з дивовижними героями.

Низка творів Ірини Стасів-Калинець розкриває споконвічні сумніви й вагання людини, пов'язані з її призначенням, співвідношенням чеснот і недоліків тощо. Такі рефлексії впливають на самовізію, прийняття рішень, ставлення до навколишнього світу, оточення і буття загалом. Розібратись у власній сутності уповні допомагають казки, в яких читач упізнає себе у персонажах, що підкреслюють психологи: «Провідна роль приділяється самооцінці в рамках дослідження проблем самосвідомості: вона характеризується як стрижень цього процесу, показник індивідуального рівня його розвитку, його особистісний аспект, органічно включений у процес самопізнання. Із самооцінкою зв'язуються оцінні функції самопізнання, що включають в себе емоційно-ціннісне відношення особистості до себе, специфіка розуміння нею самої себе [...] Самооцінка дозволяє зберегти стійкість особистості незалежно від мінливих ситуацій, забезпечуючи можливість залишатися самим собою» [10, с. 832].

Сковородинівська тема «сродної праці» лунає у казці «Годинник і Місяць», коли

одноманітна робота зумовлює бажання кардинальних змін діяльності, але врешті-решт спричиняє хаос. Вибір героїв утілює циклічність буття і символізує час. Місяць – супутник Землі, за спаданням і зростанням якого створювали календарі, визначали погоду та підпорядкували виконання певних сільськогосподарських робіт. Годинник – витвір людини, завдяки якому вона тепер організовує своє життя. Однак обидва залишаються важливими для виконання притаманної кожному ролі. Вони є не взаємозамінними, а взаємодоповнюючими, бо впорядковують людське буття і забезпечують функціонування світоустрою загалом. Так само люди: якщо працюєш за здібностями й покликанням, то якісна робота буде корисною тобі, громаді, країні. Бажання спробувати нове і незвичне можна зрозуміти й пояснити цікавістю, проте важливо не нашкодити своїм втручанням і усвідомити власну значущість на своєму місці.

Викриття недоліків, які людина здатна і повинна виправити самостійно, представлено казками «Лінобиль» та «Місячний хлопчик». У першій розповіді завдяки мудрим настановам спочатку змінюється брудне авто, джерелом болю якого була лінь (промовисте найменування), а згодом і Ярчик, наслідуючи перевиховання нового друга. Перетворення машини висвітлено в найменуваннях: ЛІнобиль стає САМОскидом. Ритмізована проза твору забезпечує чіткий темп читання, що відтворює ритм виконання вправ руханки, щоденних завдань або нагальної роботи.

Друга історія розкриває поступове самоусвідомлення свого значення, ролі чи навіть місії, що зумовлює духову градацію. У казці помітний інтертекст: Оле-Оль – Оле-Лукойе Ганса Крістіана Андерсена. Обидва відповідають за сновидіння. Проте якщо герой данського письменника має дві парасольки відповідно до вчинків сплячих дітей, то персонаж Ірини Стасів-Калинець роздає зернятка чарівного кольорового сну всім, не розділяючи малечу, навпаки, об'єднуючи її своєю любов'ю і добром. Крім того, він допомагає природі, очищуючи ліс від хмизу, який використовує для багаття. Так, мешкаючи на Місяці, вночі освічує шлях подорожнім, дарує запах і різнобарв'я дитячим сном, коли зернятка на підвіконні проростає пензлями, щоб малювати кольорові сни. Тож протистояння двох хлопчиків нагадує радше м'яке перевиховання шляхом повернення первинної сутності Валь-Палю. Ім'я персонажа підкреслює його застиглість у миті. Адже він є звичайним хлопчиськом, ображеним на всіх через несправедливість життя. Покинута дитина припиняє рости, фізично й духовно, зосереджуючись на зневазі правил і цінностей. Бунт обертається бумерангом. Бо вияв тепла і жертвності Місячного гостя пробуджує притлумлені почуття. Діти об'єднуються довкола того, хто повернув їм бажання любити й рости, долучають представників фауни до боротьби.

Недаремно мама Оле-Оля ототожнюється з Матінкою Божою, котра всіх пробачає та пригортає. Щасливий фінал історії з єднанням родин супроводжують слова Письменника (ймовірно, alter ego авторки): найбільша перемога – своїх вад, себе.

Попри радісне закінчення і наголошуванням досягнення, порушені у творі питання залишаються болючими й позачасовими. Смішне ім'я злодія – Курумба-Турумба – справді викликає усмішку та легкість. Але вчинки наявних безпосередньо й опосередковано персонажів змушують замислитись. Крадіжка місяця визначає відсутність будь-яких загальнолюдських орієнтирів. Але мотивація рішення, імовірно, криється в комплексах дитинства. Через брак уваги й розуміння з'являється нестримне бажання привласнити собі щось цінне, забрати в інших потрібне. Валь-Паль є дзеркалом Курумби-Турумби. Перший зміг змінитись і отримав винагороду – нову родину. Другий залишився самотнім відлюдником, плакаючи в собі ненависть. Валь-Паль змагався із Тінню, тобто із внутрішніми ворогами, яких «виховали» горе-дорослі. Недаремно протистояння героїв ототожнюється з біблійними Давидом і Голіафом, а двобій відбувається під зливою. Дощ, тобто стихія води, очищує дух та душу від образи, ненависті, злості, сповняючи внутрішньою силою, здатною подолати й перемогти будь-що.

Казки допомагають визначити основні цінності, які будуть головними протягом життя, чітко розмежовуючи добро і зло, правду і брехню, дозволяючи жити повноцінно, чесно та гідно. Тому об'єднавчим стрижнем казкотворчості є народна мораль із загальнолюдськими цінностями. Читаючи казку, реципієнт ідентифікує себе з героєм, ставить питання про свій вибір у зображеній ситуації та робить висновки: «Моральна особистість узгоджує свої дії з інтересами інших, керується критеріями загальнолюдських цінностей, відповідає за свої вчинки не лише перед законом, людьми, а й перед власною совістю. Саме на таких вимірах і базується етнопедagogіка. У ній втілені моральні імперативи (настанови), критерії моральності, які включають доброту, чесність, щирість, вірність, любов, повагу, відвагу тощо, окреслюють обриси морального розвитку особистості. Моральний розвиток – рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованості моральних почуттів і моральної поведінки. Моральність є результатом засвоєння і внутрішнього прийняття моралі, яка набуває регулюючої сили, зумовлює поведінку людини, ставлення до світу і себе. Виявляється вона у вільному свідомому виборі способу дії і здатності до моральної поведінки» [1, с. 57].

Взаємодопомога та важливість розуміти свою значущість і потрібність є осердям ества, що втілено в образі героя твору «Старе Авто». Казка з елементами нісенітничі, персонажі якої дарують нове життя зневіреному подорожньому, змушеному навіть кермувати без водія. Шило-кіт у мішку, голодний черевик, зошит-неук, мудрагель-залізний ключ, крокодил (від «КРОКувати») допомагають віднайти споріднені душі. Старий Майстер і Старий Автомобіль відновлюють віру в себе завдяки взаємодовірі.

Варто зауважити, що Ірина Стасів-Калинець порушує проблеми, які, на жаль, стають дедалі актуальнішими сьогодні.

Екологічне питання, акцент на взаємозв'язку всього живого і збереження природи лунає у казці «Солом'яна Лялька». Письменниця показує, як легко можуть домовитись всі живі істоти, крім тих, для кого матеріальне збагачення постає ціллю життя. Наприклад, рама з радістю стає домівкою родини павука; лялька із соломи є живою на відміну від пластмасових іграшок, бо пахне хлібом і сонцем, передає шелест вітру та кольори квітів; птахи і тварини виявляються розумнішими за людей, усвідомлюючи наслідки винищення полів та лісів заради тимчасового зиску. Повернення до джерел завдяки знайденій Ганнусею на занедбаному горіщі Соломіїці поступово перевертає світ догори дригом. Адже теплотою свого серця дівчинка досягає світла навзаєм, оживлюючи іграшку, з якою разом незабаром співатимуть коліскові рослинам. Втома від штучних вигадок зумовлює цікавість до простого, що викликає антиномічні характеристики природи та цивілізації спочатку на рівні дитячих забавок, а потім масштабуючись до загальної катастрофи. Попит на звичайну солом'яну ляльку стає викликом для багатіїв, ладних знищити Землю, проте не поступитись матеріальними вигодами. Прикметне чітке гуртування персонажів. За порятунок та захист природи виступають діти і тварини, опонентами яких постають промовисто названі пани (Рубайліс та Нищисвіт) і безлика мафія, тобто дорослі, забарвлені в чорне, однопикі з трьома підборіддями. Перші керуються здоровим глуздом, обирають необхідні цінності й мислять наперед, розуміючи, що знищення однієї ланки життя призведе до глобальної трагедії. Показуючи цей розрив, письменниця підкреслює збереження істинного ества в малечі та його втрату в старших. Другі підпорядковані жадобі, вони є рабами грошей, існують заради накопичень сьогодні, відкидаючи думки про решту й часи після себе.

У казці когорта на чолі із Соломією та Ганнусею перемагає, та лішається мафія, котра вряди-годи руйнує гармонію, провокуючи нові лиха. Колишні пластмасові іграшки тікають на свободу, завдяки природі вони набувають нової подобі, повертаючи забутих створінь до життя – лісовиків, гномів, мавок, русалок, перелесників. Натомість знакова безликість найманців і дурість

панства викриває байдужу сіру масу, котру втілено в Телевежі (вказівка на «промивання мозку» ЗМІ, тепер – соцмережами), яка мовчки спостерігає за кривдами природи, отже, погоджується зі самознищенням людства: «... не заздрю тим, які обрали позицію байдужості чи відстороненості, бо то штовхало на компроміс із совістю, а значить на служіння злу» [9].

Антивоєнний лейтмотив оповідання «Славко тітки Марти, або Цар чи Злодій» (присвята родині Брикайлів) підкреслює наслідки війни та «час дитинства» у «недитячий час», коли всюди руїни, докільля перетворене на мертву територію, де немає рослин, а смертельна небезпека чатує навіть після закінчення бойових дій: «По купах битої цегли ми мандруємо в людське життя, радше в те, що звалось людським життям» [3, с. 163]. Вибух і загибель п'яти хлопчиків під час екскурсії до лісу нагадує сучасникам та «кричить» прийдешнім поколінням про жахи найбільшого зла, витвореного людьми. Втрата найкращого друга – Славка – зринає у пам'яті вже дорослого наратора, який розкриває силу дитячої фантазії та уяви, здатних перетворювати найпохмурішу сіру дійсність на видовищну яскраву картину, сповнену жаги життя.

Звичайна історія оповідача поступово набирає нових барв у тлумаченні його друга, коли непоказний перехожий стає злодієм, велетом і зрештою Тріє-царем, смушева шапка – короною, пошарпаний одяг – золотими шатами. Доказом виступає чарівний камінець – насправді шматочок скла, який водночас є об'єднавчою таємницею товаришів і найдорожчим скарбом. Адже він доводить властивість змінювати навколишній світ і постає безсмертним цвітом папороті – осердям-оберегом спогадів героя.

Уповні дитяча фантазійна дивовижа висвітлена в історії про те, «Як Івасик малював...», що нагадує пригоди Аліси Льюїса Керролла: квітки-поетки, яким підморгує відро, мандри Зоряни, коли плутаються стежки, де піщаний горб стає африканською пустелею, а лев Левко лагодить радіоприймач. Співтворцем Івасика є Синій Кіт, який влучно визначає відмінність дорослого і дитячого світосприйняття: «... досить мені з'явитись десь на людях, як усі кричать: неправда, синіх котів не буває! І тоді я не знаю, буваю я, чи ні...» [3, с. 45].

Актуальність казок Ірини Стасів-Калинець та доречність їх залучення до лікувальних текстів доводять дослідження про травматичний досвід сучасної війни в аспекті казкотерапії: «Війна в Україні дуже сильно вплинула на психоемоційний стан дітей і казкотерапія є найефективнішим методом зниження рівня тривожності, позбавлення страхів, відновлення відчуття безпеки дитини; зміцнення її природних

психологічних ресурсів, відреагування негативних переживань та розвиток комунікативних навичок» [7, с. 53].

У проаналізованих казках порушено позачасові проблеми, наявні численні афоризми про людину загалом («так важко вибирати назавжди»; «кожному – своє [...] кожен повинен знати своє місце і свої обов'язки»; «багаті люди чомусь завжди говорять, що вони бідні. Може, вони не вміють тішитися життям?») [3, с. 13, 85, 92] та дітей зокрема («понад усе в світі діти люблять не ласощі, навіть не іграшки, а диво-казку!»; «Бачать те, чого ми не бачимо, чують те, чого ми не чуємо» [3, с. 23, 26]), про навколишній світ («Без кольору, без запаху, без звуку, без пісні й слова – як жити на світі?»; «Голод – не голос, його нічим не заглушиш!»; «нічого не можна нищити, якщо воно не загрожує нікому живому»; «закритий світ завжди приховує таїну» [3, с. 22, 96, 99, 164]) і казки (Вічно живе лише ім'я і казка [...] Казка не буває злою [...] без казки не можна жити [3, с. 13]). Історії містять біблійний, міфологічний, фольклорний та літературний інтертексти, автоалюзії, віршовані вкраплення, змістову багаторівневість (підтексти для реципієнтів різного віку), виразні зображально-виражальні засоби (паралелізм і антитеза, градація, риторичні й еліптичні конструкції, алегорія, метафора), яскраву кольоросимволіку (добротворці осяяні блакиттю, злотворці забруднені чорнотою), синтез язичництва і християнства та, попри перемогу любові й добра, відкриті фінали з надією ухвалити «Конвенцію прав усього населення нашої планети». Єдність заради спільної мети неодноразово лунає у текстах письменниці, оскільки «один сподвижник сам нічого не може зробити, бо мусить мати опертя [...] Не можна щось робити напів» [11].

Твори Ірини Стасів-Калинець були казкотерапією для авторки та залишаються такими для читачів будь-якого віку: «... казка як активне навіювання (не директивне) у своїх символах містить зашифровані найважливіші психологічні характеристики, моделі поведінки, соціальні переконання і тим сприяє становленню особистості. Враховуючи важливість казки у формуванні соціальної поведінки людини в будь-якому віці, вона може слугувати джерелом терапії, а саме – казкотерапії. Крім того, існують глибокі зв'язки казки та життєвого сценарію людини. Казкотерапія може змінити негативний сценарій, допомогти подолати особистісні проблеми та сформувані позитивний життєвий сценарій» [2, с. 162]. Недаремно захистом «Я» і доміантою самоідентичності виступає віра, без якої залишатись духовно й душевно живим неможливо. Кожний персонаж – вигаданий, домислений чи реальний – переживає внутрішні сум'яття через втрату шляху і мети життя. Поява знакової людини або подія, що мотивує проаналізувати єство, стає рушієм дій, які зумовлюють відродження сутності чи вдосконалення притлумлених чеснот. Подібне

перетворення одного спричинює зміни оточення, громади й держави. Віра неодмінна пов'язана з екзистенційною свободою, насамперед мислення, коли особа самостійно приймає рішення та відповідає за свої вчинки, передусім звітуючи собі. Вона бореться не лише за власні цілі, а й за дар для інших чинити так само. Любов повинна вміти боронити людяність,

оскільки беззахисне добро приречене на поразку. Тому гартування духу є передумовою відродження-захисту ества і перемоги добра, навіть якщо вдасться допомогти бодай одній людині: «Поки є ще хоч один живий пагінець на землі – носіть свої дарунки!» [3, с. 22], бо «цвіт папороті росте в хащах власної душі» [3, с. 166].

Список використаної літератури

1. Гордій Н. Формування етичних уявлень у дітей дошкільного віку за допомогою казкотерапії. *Освітні обрії*. 2022. № 1. С. 55–63. 10.15330/obrii.54.1.55-63
2. Данилюк І. В., Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5, № 6. С. 161–173. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6.12>
3. Калинець І. Зібрання творів: у 8-ми т. Том 3: Казки іграшкового телефону. Львів: СПОЛОМ, 2012. 200 с.
4. Казарова Г. М., Сапельнікова Т. С. Психокорекційний потенціал казкотерапії як засобу зниження тривожності у дітей дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 1. С. 1510-1522. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-1510-1522](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1510-1522)
5. Мельник І. Спогад про Ірину Калинець. *Zbruč*. 06 грудня 2015 року. <https://zbruc.eu/node/44695>
6. Оксютювич М. О. Особливості використання методів казкотерапії у роботі з психічною травмою. *Габітус*. 2023. Вип. 48. С. 131–135. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.48.23>
7. Орленко І. М. Особливості формування комунікативних навичок у дітей за допомогою казкотерапії. *Ментальне здоров'я*. 2024. Вип. 2. С. 50–56. <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-2-8>
8. Паска Б. В. Стефанія Шабатура та Ірина Стасів-Калинець як активні учасниці львівського дисидентського середовища. *Південний архів. Історичні науки*. 2025. Вип. 49. С. 22–28. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-49-3>
9. Садова В. Львівська пасіонарія. До ювілею Ірини Калинець. *Історична правда*. 06 грудня 2010 року. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2010/12/6/7810/>
10. Смотрові Н. О. Розвиток самооцінки дошкільнят методами казкотерапії. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 15. С. 830–842. 10.52058/2786-4952-2023-15(33)-830-842
11. Терещук Г. Виповнилося 80 років від дня народження Ірини Калинець. *Українська літературна газета*. 07 грудня 2020 року. <https://litgazeta.com.ua/news/vypovnylosia-80-rokiv-vid-dnia-narodzhenia-iryny-kalynets/>

Надійшла до редакції 13 лютого 2026 р.

Прийнята до друку 12 квітня 2026 р.

Опублікована 29 травня 2026 р.

References

1. Danylyuk, I. V., Zolnikova, S. V. (2019). Fairytale therapy as a method of psychological influence on the personality. *Psychological Journal*, 5(6), 161–173. [in Ukrainian]. 10.15330/obrii.54.1.55-63
2. Gordiy, N. (2022). Formation of ethical ideas in preschool children using fairy tale therapy. *Educational horizons*, 1, 55–63. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6.12>
3. Kalynets, I. (2012). *Collected Works: in 8 volumes. Volume 3: Tales of a Toy Phone*. Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian].
4. Kazarova, G. M., Sapielnikova T. S. (2025). Psychocorrectional potential of fairy tale therapy as a means of reducing anxiety in preschool children. *Perspectives and innovations of science*, 1, 1510–1522. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-1510-1522](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1510-1522)
5. Melnyk I. (2015). Spohad pro Irynu Kalynets. *Zbruč*. December 6. [in Ukrainian]. <https://zbruc.eu/node/44695>

6. Oksyutovych, M. O. (2023). Peculiarities of using fairy tale therapy methods in working with mental trauma. *Habitus*, 48, 131–135. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.48.23>
7. Orlenko, I. M. (2024). Peculiarities of the formation of communicative skills in children using fairy tale therapy. *Mental health*, 2, 50–56. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-2-8>
8. Paska, B. V. (2025). Stefaniya Shabatura and Iryna Stasiv-Kalynets as active participants of the Lviv dissident environment. *Southern Archive. Historical Sciences*, 49, 22–28. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-49-3>
9. Sadova, V. (2010). Lviv Passionate Love. To the Anniversary of Iryna Kalynets. *Historical Truth*. December 6. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2010/12/6/7810/>
10. Smotrova, N. O. (2023). Development of self-esteem of preschoolers using fairy tale therapy methods. *Prospects and innovations of science*, 15, 830–842. [in Ukrainian]. [10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-830-842](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-830-842)
11. Tereshchuk, G. (2020). 80 Years of Iryna Kalynets's Birthday. *Ukrainian Literary Newspaper*. December 7. [in Ukrainian]. <https://litgazeta.com.ua/news/vypovnylosia-80-rokiv-vid-dnia-narodzhennia-iryny-kalynets/>

Submitted February 13, 2026.

Accepted April 12, 2026.

Published May 29, 2026.

Tetiana Tkachenko, Doctor of Philology, Associate Professor, Head of the Department of Humanities and Fundamental Disciplines; Kyiv Institute of Business and Technology (1/5 Zoryanyi Ave., Kyiv, 04078, Ukraine); e-mail: tkachenko.t@kibit.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-4965-5107>

Fairytales therapy by Iryna Stasiv-Kalynets

The article examines the fairy tales of Iryna Stasiv-Kalynets as unique works of resistance, restoration and tempering of the essence of the writer and recipients, which led to the interpretation of artistic works by artistic fairy tale therapy. The study of images, symbolic details, issues and themes of the stories proves the interconnections of the original plots of the dissident with the modern direction of psychotherapy, especially in conditions of martial law. In the current uncertainty, neglect of the main humane values, total aggression and cruelty, it is fairy tales that become the support of humanity, helping to understand oneself and be steadfast in adhering to eternal priorities — life, goodness, love.

Having studied the author's fairy tales, it is worth highlighting the formal and content features of artistic texts. Laconicism, variation in the tempo of presentation, poetic inserts, preservation of the established artistic organization and structure of the chosen genre partly determine the content with a unique content. The stories feature fictional and real characters, but the constant location of the vicissitudes is Ukraine, as evidenced by authentic names, folklore and historical inclusions, and a political subtext addressed to an adult recipient. The difference between a child's and an adult's worldview is highlighted in the loss of the ability to feel and fantasize, the violation of parity between nature and man, the confrontation of egocentrism and humanity. The struggle takes place on the internal and external levels. Victory depends primarily on the individual himself or on the unity of like-minded people. But there is no final solution to the problem, since the dichotomy of good and evil remains, testing the spiritual temper of everyone. The protection of nature and love-warmth means self-identification, defeat in introspection causes impersonality.

So, the dominant theme of Iryna Stasiv-Kalynets' fairy tales and fairy tale therapy is faith — in oneself, in miracles, in one's surroundings, whose constant companion is freedom — emotions, thoughts, words, actions that define not only an individual person, but also a community, a state, and humanity as a whole.

Keywords: fairy tale, identification, self-knowledge, faith, freedom, intertext, symbol.

Як цитувати: Ткаченко, Т. (2026). Казкотерапія Ірини Стасів-Калинець. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, (98), 44-51. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2026-98-07>

Cite as: Tkachenko, T. (2026). Fairytales therapy by Iryna Stasiv-Kalynets. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Philology*, (98), 44-51. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2026-98-07> [in Ukrainian]